

AULA DE CIÈNCIA
I CULTURA, 15

Les llengües a Catalunya

Cicle Joan Coromines III

Lluís Payrató i Francesc Xavier Vila (dirs.)

Albert Bastardas

M. Carme Junyent

Joaquín Beltran

Lluís Payrató

Emili Boix-Fuster

Jordi Suïls

Jean Paul Escudero

M. Teresa Turell

Lluïsa Gràcia

Francesc Xavier Vila

Les llengües a Catalunya: diversitat sociolingüística i perspectives de futur

Albert Bastardas i Boada

Universitat de Barcelona

CUISC (Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació)

1. DIVERSITATS SOCIOLINGÜÍSTICAMENT DIVERSES

Una mirada ràpida al programa d'aquest cicle farà veure que «les llengües a Catalunya» no hi són per les mateixes causes, ni tenen el mateix pes, ni fan les mateixes funcions i, per tant, probablement tampoc no tindran el mateix futur. A part de les diferències estructurals entre els codis verbals humans que fonamenten el rètol força corrent ara de «diversitat lingüística», aquest pot amagar darrere seu situacions també diferents, en especial des de la perspectiva sociolingüística. Anant al gra, i per resumir-ho ràpidament, totes les llengües són iguals però els seus parlants no. Com a codis lingüístics, totes les trobarem ben construïdes, adequadament funcionals per a la seva comunitat i, des d'un punt de vista ètic, amb la mateixa igualtat i dignitat. Alhora, els parlants de les llengües poden ser més aviat dominants o dominats, amb més poder polític o menys, amb més potència econòmica o menys, més nombrosos o menys, amb més control dels mitjans de comunicació o menys, més compactes residencialment o menys, etc. Conservant, certament, la consideració de dignitat i d'igualtat que ens mereixen totes les persones, no per això hem de deixar de veure les distintes posicions que ocupen en la jerarquia social i les asimetries de poder relatiu entre uns col·lectius i uns altres.

Des del punt de vista sociolingüístic, doncs, les llengües rarament seran iguals, per tal com difícilment ho seran les condicions dels seus parlants. I és per això que disposem d'una rica terminologia diferenciadora: les llengües són titllades d'*oficials*, *minoritàries*, *minoritzades*, *vernacles*, *estàndards*, *dominants*, *subordinades*, *expansives*, *recessives*, *amenaçades*, etc. Tot un seguit d'adjectivacions per posar de manifest allò que tothom sap, encara que sigui inconscientment: que les llengües, contra el que voldríem tots pensar, acostumen a no ser-ne, d'iguals. I dic això d'entrada per alertar sobre un cert discurs mel·líflu i naïf sobre la «diversitat», probablement benintencionat, però que té el perill d'amagar-nos les diferències conflictives de la realitat, per la qual cosa pot ser fins i tot contraproductiu per als bons objectius dels seus propagadors, ja que pot sostreure del debat públic les arrels del problema i, en conseqüència, la seva resolució o el seu millorament.

Si mirem les llengües recollides pel cicle veurem que, sociolingüísticament, són diferents i responen a situacions i causacions distintes. El mosaic és divers i tipològicament distint: des de petites llengües d'àrees lingüístiques veïnes, però integrades politicoadministrativament a Catalunya —com l'aranès—, fins a llengües originades de vegades força lluny però traslladades aquí pel desplaçament físic dels seus parlants i amb més o menys historicitat al nostre territori —el caló, les distintes varietats del castellà, el gallec, les provinents ara de l'Àfrica o d'Àsia—, passant per les llengües esteses de manera general com a estàndards convertits en codis «oficials» pels poders polítics —el castellà, o el francès a la Catalunya Nord—, o bé els idiomes dits «estrangers» que adquirim per a les relacions internacionals —amb l'anglès clarament al capdavant.

Tenim, per tant, llengües de *minories històriques* parcialment reconegudes, i d'altres de no reconegudes; tenim les varietats de les grans immigracions hispanòfones del segle xx, i totes les que han vingut darrerament també per immigració però ara des de terres més llunyanes —tant de treballadors manuals com més formats, o bé de jubilats benestants—; tenim les sobreposades per integració política en tant que varietats normativitzades i estandarditzades, i també avui tenim les que ens arriben de lluny per via *tecnomediàtica i econòmica* —per cable, per Internet, per relacions comercials internacionals, etc. I, òbviament, tenim la llengua pròpia del país, el català, encara a mig camí d'una llengua normalitzada i establerta a causa de la repressió de base política durant gran part del segle xx.

La situació global que se'ns presenta és un ecosistema sociolingüístic català força complex format per varietats i/o llengües d'origen autòcton, migratori, polític i tecnoeconòmic. Cada una d'aquestes categoritzacions té propietats i especificitats distintes de les de les altres, i això, com veurem, pot repercutir en la llengua i en com és vista pels altres grups i pel propi. Una llengua d'origen migratori, posem per cas, pot ser viscuda d'una certa manera tant pels receptors com pels portants, que poden arribar a interioritzar la visió —de vegades negativa— dels receptors envers ells. Una llengua que entra per la via tecnoeconòmica ben segur que no tindrà les mateixes adherències significatives que la que ve per via migratòria i fins i tot política. Els contextos de transmissió i les vies de contacte tindran una influència molt important en les imatges i en les valoracions de les formes lingüístiques (vg. Bastardas, 1996).

2. LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA I LA REVISIÓ DE LES REPRESENTACIONS

La mateixa comunitat d'origen autòcton també sosté representacions i valoracions de les seves formes lingüístiques i de les dels altres. De fet, aquesta comunitat, davant dels nous fets migratoris, polítics i tecnoeconòmics, es veurà obligada a revisar les seves definicions del seus espais lingüístics. Què és la pròpia comunitat, quines són

les seves diferències/igualtats amb els grups migrants —especialment els més nombrosos—, quina la seva posició en el concert lingüístic mundial a mesura que avança el procés de «globalització» i s'adona més de la seva interdependència amb la resta del món, etc., seran preguntes que necessitaran reformulació i que podran fer entrar en crisi les representacions de la realitat sostingudes fins ara.

Per exemple, per a moltes persones, la manera de mirar, a Catalunya, la realitat sociolingüística —i, en conseqüència, també la política lingüística que se n'ha després— encara deriva fonamentalment de les idees i aspiracions que s'estengueren a partir de la dècada dels seixanta. Encara en plena dictadura, alguns intel·lectuals i activistes van anar elaborant un discurs reivindicatiu que, tot passant per les controvèrsies ideològicoterminològiques del bilingüisme *versus* la diglòssia i de l'ensenyament en la llengua de l'Estat o en llengua materna, va anar cristal·litzant en el procés dit de normalització lingüística. És des d'aquesta perspectiva de fons que, amb un concepte de bilingüisme dimonitzat —per la seva suposada automàtica evolució cap a la 'substitució'— i amb l'ensenyament en 'llengua materna' més aviat sacralitzat, s'han anat construint les bases d'una organització lingüística pública que paradoxalment pot arribar a ser, però, problemàtica i contraproductiva si no s'adapta als canvis que el nostre context polític-econòmic-tecnològic ha sofert i està sofrint encara.

Si el dit bilingüisme —així, en abstracte— fos negatiu, com ho faríem ara que, en el marc europeu, ens aconsellen de saber com a mínim tres (o, en el nostre cas, quatre) llengües? I com les aprendrem eficaçment aquestes altres llengües si només podem imaginar un sistema educatiu en la llengua materna i tots coneixem les enormes limitacions de les classes d'idiomes estrangers en les nostres escoles? No caldria potser revisar si allò que s'ha cregut durant aquests anys està prou ben fonamentat?

Primer de tot hem de perdre la por al dit bilingüisme, en especial en el nivell personal. Tot i que és cert que en tots els casos de substitució lingüística trobem que abans hi ha hagut necessàriament fases de bilingüisme asimètric —durant les quals s'arriba a conèixer molt millor i més completament la llengua segona que no pas la primera de la comunitat— no és del tot cert que *qualsevol* situació de bilingüisme personal massiu hagi d'anar forçosament cap a la substitució —si més no en un període immediat. Cal distingir, doncs, situacions i situacions. Van probablement cap a la substitució aquells casos en què el grup lingüístic subordinat arriba a tenir una autoimatge d'inferioritat respecte del grup majoritari dominant i va decidint de no transmetre, per això, la seva llengua pròpia als fills; també hi van aquells grups que, vivint en contacte en el mateix territori amb un gran nombre d'individus del grup dominant, i essent la d'aquest darrer grup la llengua pública clarament prevalent, s'hi van aparellant i van abandonant el codi propi també amb els seus descendents. No hi van, però, necessàriament de forma automàtica, aquells grups que mantenen una autoimatge positiva i no estigmatitzada, que usen la seva llengua autòctona en totes o moltes de les funcions interpersonals i públiques i que tenen la voluntat i l'orgull de mantenir el seu codi en la transmissió intergeneracional, tot i que hagin de ser «bilingües» —o poliglòts— per tal de fer determinades funcions comunicatives (vg. Bastardas, 1999b).

És ben cert que la situació sociolingüística a la Catalunya contemporània podria presentar, per al català, perills importants d'evolució cap a la substitució, donada la convivència al mateix territori amb un altíssim nombre de persones que, lingüísticament, pertanyen al grup majoritari dins del territori espanyol, i donat el context de forta prevalença de la llengua castellana en l'administració central comuna, en els mitjans de comunicació i en el món econòmic. Per això és d'extrema importància sostenir una autoidentitat positiva i, igualment, dur a terme la recuperació consensuada i gradual per al català —codi històric de Catalunya— de funcions *exclusives* al seu territori que facin que també la població de llengua primera castellana vagi anant essent «bilingüe» de forma normal i habitual. Si tots dos grups en contacte en són, de bilingües, el perill de la substitució pot si més no ser més controlat i permetre, així, la continuïtat de la comunitat políticament i demogràficament menor dins del conjunt de l'Estat. Si els grups en contacte continu han de ser *tots dos* funcionalment bilingües el perill de l'assimilació de l'un per l'altre pot quedar atenuat i més afeblit. Altres factors hi podran influir, però en tot cas no seran els més directament polítics.

Acceptar, per tant, la possibilitat —i la necessitat— que els individus dels grups lingüísticament menors del planeta hagin de saber més llengües a part de la històrica del col·lectiu corresponent, ens permet, aleshores, de donar una clara resposta als desafiaments que els canvis mundials actuals ens presenten. Superats els estats-nació tradicionals, com a àrees polítiques i econòmiques, per òrgans supraestats com la Unió Europea i per la mundialització tecnoeconòmica, necessitem reorganitzar els nostres recursos lingüístics. Amb tota seguretat, els catalans del futur ja immediat no hauran de ser simplement «bilingües» sinó poliglots, és a dir, capaços de poder entendre's i expressar-se en tres, quatre o més llengües. Donat el creixement de les interdependències comercials i culturals, ens aniria molt bé saber no només el castellà —llengua veïna i predominant clarament a la península ibèrica— sinó el francès, l'altre codi veí i no pas tan llunyà, així com l'anglès, que va esdevenint, *de facto*, la interllengua planetària, i, per a determinades funcions, també l'alemany, llengua de la primera potència econòmica europea, sense oblidar l'àrab, tan a prop al Mediterrani. Vista l'evolució probable de la situació, el sistema educatiu català no pot quedar-se quiet o només amb disposicions i accions ineficaces en la multilingüïtzació de la població. Cal que ens plantejem sense més dilació quines són les nostres opcions per a l'augment dels recursos lingüístics de la població de Catalunya, quines metodologies caldrà impulsar amb força, quins professionals eficaços caldrà formar, com s'haurà de reorganitzar el sistema educatiu per fer-ho possible, quins seran els nivells adequats per desenvolupar-hi quines llengües, quines especialitats demanaran més les unes que les altres, etc. El que no es pot fer per més temps és amagar el cap sota l'ala capficats només pels diferents conflictes entorn del català i del castellà. L'escola catalana ha d'esdevenir, doncs, plenament catalana però alhora ha d'aprofundir la seva funció poliglòtitzadora i el seu esperit universal.

3. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA ESCOLAR

La poliglòtització efectiva postulada ens ha portat ineluctablement a l'escola i a la política lingüística educativa. I aquí podem xocar amb una altra de les idees heretades, la de la «llengua materna» o, si voleu, la «llengua del país» com a *sola* eina vehicular. Fixem d'entrada la possible obsolescència de la necessitat de ser educats *normés* en la «llengua materna». Per què s'ha produït aquest canvi? Perquè hom s'ha adonat que la llengua en què s'expliquen les coses és també font d'aprenentatge, a condició que s'hi donin les condicions mínimament necessàries. Si els individus troben a l'escola mestres que únicament els expliquen els continguts i els parlen en la mateixa llengua que ja duen de casa, només en resultarà un eixamplament lèxic i expressiu parcial que potser aconseguirien igualment amb una menor quantitat d'hores d'exposició (a part de l'estudi normatiu de la llengua i de l'aprenentatge de les regles d'escriptura). Si, en canvi, troben que al llarg del seu pas pel sistema educatiu general *també* se'ls expliquen coses, se'ls fan fer accions, i se'ls parla en altres idiomes, els resultats poden ser de desenvolupament de competències comunicatives en aquestes altres llengües, ja que a part dels continguts curriculars podran desenvolupar alhora noves capacitats lingüístiques, tal com ja s'ha demostrat a Catalunya mateix.

Algú pot objectar de manera ben lògica si aquests canvis no anirien en detriment de l'extensió de la competència i de l'ús del català, encara avui en estat precari. Sobre això cal pensar que no necessàriament més ús del català com a (quasi) única llengua vehicular de l'ensenyament porta de manera directa a un més gran ús d'aquesta llengua en la interacció personal, sinó que això depèn també de molts altres factors socio-psico-culturals que en darrer terme decideixen el comportament lingüístic dels individus segons les situacions. La introducció mesurada i intel·ligent, doncs, de l'ús adequat d'altres llengües com a vehiculars en determinades temàtiques i fases del currículum escolar podria no repercutir necessàriament de forma negativa en l'ús quotidià del català com a llengua comuna de Catalunya, fet, però, que caldria verificar i estudiar amb l'atenció deguda. D'altra banda, la introducció gradual i planificada, per exemple, de l'anglès, contribuiria a despolaritzar el conflicte català/castellà, i a fer comprendre més clarament la necessitat del pluralisme lingüístic en el marc espanyol i de la preservació de la diversitat en l'àmbit planetari (vg. Bastardas, 1997). En tot cas, la impulsió de l'ús efectiu del català com a llengua d'intercomunicació de la població resident a Catalunya —certament no pas òptim en aquest moment— no depèn probablement de més hores de llengua vehicular formal sinó de la implantació d'estratègies de conscienciació de les normes d'ús lingüístic existents en la societat catalana i dels efectes cecs globalment negatius que tenen aquests comportaments per a la continuïtat de les comunitats lingüístiques, en especial les minoritzades. La introducció d'estratègies de poliglòtització hauria d'anar acompanyada, doncs, d'estratègies paral·leles d'impuls efectiu del català en el nivell interpersonal, superant la por imperant fins ara d'intervenir —per no «imposar»— en

aquest nivell comunicatiu. Aquestes estratègies s'hauran també d'imaginar i d'assajar i, evidentment, no se serviran de cap enfocament coactiu i autoritari sinó de la conscienciació sociolingüística i dels avantatges que en el desenvolupament comunicatiu en català reportaria el seu ús interpersonal informal. Molt probablement, en darrer terme, el canvi general de les normes d'ús lingüístic actuals —i, en especial, l'adaptació gairebé automàtica al castellà de l'interlocutor— hauria de ser afavorit i incitat des d'una acció global sobre el conjunt del país, a partir d'un projecte més enfocat cap al futur que no pas cap al passat, ara per ara encara pendent de realitzar (vg. Bastardas, 1999a).

4. L'ORGANITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ESTAT ESPANYOL

Un dels aspectes que més pot incidir en les representacions i, per tant, en els comportaments lingüístics a Catalunya, és l'organització lingüística consagrada en els principis constitucionals espanyols. El fet d'haver optat per una oficialitat única del castellà en els òrgans centrals i estesa, a més, arreu del territori avui comprès en la sobirania de l'Estat espanyol —encara que també es reconegué l'oficialitat de les altres llengües en els territoris històrics d'aquestes— pot ser un factor d'enorme importància en l'evolució de la situació sociolingüística de Catalunya. Que el castellà sigui consagrat encara com la sola llengua que té plena oficialitat a nivell de tot l'Estat i l'única que explícitament tothom ha de saber no és només un greuge comparatiu flagrant per a les altres llengües d'Espanya sinó una norma de conseqüències greus, en especial per a l'extensió del català en les comunicacions institucionalitzades —les de caràcter públic i col·lectiu i de les organitzacions oficials i no-oficials (vg. Bastardas i Boix, 1994). Una cosa és que es reconeguin drets personals i facilitats lingüístiques per a les persones desplaçades que tenen aquesta llengua com a idioma nadiu —dins d'un marc d'acollida fraternal i solidària— i l'altra és que aquesta llengua pugui continuar essent de manera legítima la que majoritàriament ocupa les funcions públiques no-oficials de Catalunya i la que actua *de facto* com a llengua de relació intergrupal general. Evidentment, aquests dos grans blocs de funcions haurien de correspondre a Catalunya prioritàriament al català i no pas a la llengua d'un grup etnicolingüístic veí o dels membres d'aquest grup desplaçats a Catalunya en les grans migracions del segle xx. El castellà a Catalunya no té cap legitimitat d'ocupar el lloc del català en la comunicació general, interna i externa, de les empreses, en la publicitat, els opuscles informatius, l'etiquetatge, la retolació comercial, els mitjans de comunicació, etc. Això no vol dir que no hi pugui ser usat en les comunicacions en què lògicament hagi de ser emprat —relacions comercials i de tot tipus amb l'àrea lingüística històricament castellanoparlant, retolació plurilingüe general, comunicats locals i interns d'associacions de persones d'origen immigrat, converses amb els visitants d'aquesta llengua, lectures de pàgines web, teatre originari d'aquest idioma, i un llarg etcètera. Al castellà, doncs, li quedarà un enorme espai d'ús i, òbviament, no

estarà mai en perill de recessió i menys d'extinció en el seu territori històric. El que no ha de fer per gaire més temps és prendre-li les funcions generals que haurien de correspondre al català i que ocupa simplement com a efecte de les polítiques lingüístiques dels governs espanyols antidemocràtics. Cal tota la gradualitat que sigui necessària —ja que la població més adulta no va tenir l'oportunitat d'aprendre el català normatiu—, però cal també saber clarament cap on ens volem encaminar, sense animadversions ni tensions, sinó amb fraternitat, justícia i una ètica culturalment responsable (vg. Bastardas, 2003).

5. L'ORGANITZACIÓ LINGÜÍSTICA A CATALUNYA

La complexitat sociolingüística de la Catalunya actual posa, de fet, damunt de la taula problemes de caràcter mundial que cal saber resoldre amb intel·ligència i justícia. Per exemple, ¿quins comportaments haurien èticament de tenir els individus que es desplacen de la seva àrea lingüística a una altra, ja sigui a l'interior o a l'exterior d'un mateix Estat? Seria just de demanar-los, si més no, la bilingüïtzació efectiva en la llengua de la comunitat receptora? I als seus descendents? Un altre aspecte: donada la creixent interdependència i intercomunicació entre els distints grups lingüístics humans, ¿fins on han de renunciar aquests a tenir funcions lingüístiques en el seus codis propis a favor dels més generals? ¿Com s'hauria d'organitzar una distribució no jeràrquica i adequada de funcions entre els codis propis («locals») i els d'intercomunicació general («globals») que no afavorís els processos de substitució lingüística? I encara més: ¿quina organització lingüística legítima haurien de tenir aquells grups lingüístics minoritaris i subordinats políticament en el pla de l'Estat que, a més, han rebut enormes contingents demolingüístics adscrits a la mateixa única llengua que és oficial en el pla estatal, i aquesta és a més una llengua d'abast superior amb potents xarxes internacionals de producció mediàtica i escrita i, doncs, amb gran poder econòmic?

Com veiem, aquesta problemàtica és absolutament «glocal», com ja es diu ara. És a dir, és un problema local i global *alhora* i d'abast mundial, i no pas únicament un problema de determinats «grups minoritaris». Crec que és el moment de cercar principis ben generals i internacionals per a la resolució de les situacions lingüísticament conflictives. Per exemple, veig que de l'examen de les possibles solucions de convivència de la diversitat, en podria sortir una mena de «principi de subsidiarietat lingüística» —com el que s'aplica a Europa en l'àmbit de l'administració— que vindria a dir que «tot allò que puguin fer les llengües locals no ho han de fer les llengües més globals». És a dir, els codis locals han de tenir el màxim possible de funcions, deixant només les estrictament necessàries als codis més globals. I no pas a l'inrevés, com el fet de l'extensió de la competència en les llengües internacionals port dur-nos a creure. Si tot ho poden fer les llengües més globals —per tal com cada dia seran més conegudes— per a què hauran de servir els idiomes locals? Crec, doncs, que la clau és la *distribució de funcions*, de caràcter

no pas jeràrquic ni asimètric i afavorint per defecte sempre els codis locals. D'aquesta manera, es pot fer possible un resultat que pot semblar incompatible a primer cop d'ull, és a dir, la preservació de la diversitat lingüística i el coneixement de grans llengües d'intercomunicació per part de la majoria de la població mundial (vg. Bastardas, 2000 i 2002).

Cal tenir en compte que perquè puguin sobreviure les llengües locals en la globalització general cap a la qual anem avançant, és fonamental que aquestes puguin disposar de *funcions exclusives*, és a dir, de comunicacions que no siguin efectuades habitualment per cap més llengua. Així, la llengua serà sempre útil i instrumental, i tindrà sentit la seva continuïtat intergeneracional i/o el seu aprenentatge per les persones que no la tinguin com a llengua primera. Si passem això a Catalunya, l'exemple és clar: ¿si tot ho pot fer també el castellà per a què ha de servir el català?

És en un marc de clara protecció i promoció del català com a llengua de comunicació habitual i general a Catalunya —en les organitzacions i entre les persones, tinguem l'origen que tinguem— que es podran dissenyar amb serenitat i consens polítiques de respecte a les altres llengües que avui tenen presència al nostre país, i polítiques educatives que dotin la població del màxim de recursos lingüístics a nivell personal, òptims per a un món global i plurilingüe (vg. Bastardas, 2002b). En la poliglòtització ordenada dels individus i en l'acurada distribució de funcions veig les idees-força de l'organització lingüística de la Catalunya futura. Ara que els partits polítics catalans tornen a parlar de reformar els textos estatutaris, cal no passar per damunt del problema sinó enfrontar-s'hi amb rigor i fraternitat i arribar a un consens general òptim sobre l'organització lingüística del país.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BASTARDAS I BOADA, Albert (1996) *Ecologia de les llengües. Medi, contactes i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Proa.
- (1997) «Escola i comportaments lingüístics des de l'ecologia de les llengües: el cas català», *Escola catalana* 340, pp. 6-10.
- (1999a) «Comunicacions institucionalitzades i comunicacions individualitzades. La complexitat de l'ús social de les llengües», a: Fundació Jaume Bofill, *Informe per a la Catalunya del 2000*. Barcelona: Ed. Mediterrània, pp. 747-750. També a *Treballs de sociolingüística catalana* 17 (2003), pp. 315-322.
- (1999b) «Manteniment diglòssic i substitució lingüística: notes per a una continuïtat de la linguodiversitat», *Homenatge a Jesús Tusón*. Barcelona: Empúries, pp. 26-32.
- (2000) «De la 'normalització' a la 'diversitat' lingüística: cap a un enfocament global del contacte de llengües», *Revista de llengua i dret* 34, pp. 151-165.
- (2001) «Normalització lingüística i globalització: l'escola catalana en el segle XXI», *Escola catalana* 381, pp. 24-26.

- (2002a) «Política lingüística mundial a l'era de la globalització: diversitat i intercomunicació des de la perspectiva de la complexitat», *Noves SL. Revista de Sociolingüística* (en línia), estiu 2002, http://cultura.gencat.es/llengcat/noves/hm02estiu/metodologia/bastardas1_9.htm.
 - (2002b) «Llengua i noves migracions: les experiències canadenques i la situació a Catalunya», *Revista de Llengua i Dret* 37 (setembre), pp. 153-188.
 - (2003) «Perspectives teòriques i objectius per a la intervenció de l'activisme lingüístic en el futur del català», *Llengua nacional* 42, pp. 5-7.
- BASTARDAS, Albert i Emili BOIX (eds.) (1994) *¿Un estado, una lengua? La organización política de la diversidad lingüística*. Barcelona: Octaedro.